

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΕΡΙ ΝΕΑΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

(IV. Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΜΟΡΦΗΣ)

Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἐνότητας ἀπὸ τῆ Νεώτερη Ποίηση εἶναι μιὰ μορφή Μεταφυσικῆς. Καί εἶναι συνάμα μιὰ μορφή ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν προρομαντικὴν ποίηση ἢ τουλάχιστον στὴν ποίηση ποὺ ὠπῆρξε ὁ ἄμεσος πρόλογος, ἡ εἰσαγωγή στὴ ρομαντικὴ. Εἶν' ἓνα πνευματικὸ κλίμα ποὺ ἀξίζει νὰ σπουδάσουμε γιατί σὲ τελευταίαν ἀνάλυσιν ὅλες οἱ νεώτερες προσπάθειες, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ δραματικὴ φυγὴ τῶν Γερμανῶν περιπλανώμενων τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς νύχτας, περνώντας στὴ συμβολικὴ ἀπομόνωση μὲ τὴ μαγικὴ ἀνάπλαση τοῦ τεχνητοῦ κόσμου ποὺ θ' ἀποκάλυπτε τὴν τραγικὴν ἐνότητα τοῦ ὠραίου, ἕως τὸν ἑξαλλο πυρετὸ τῶν ὑπερρεαλιστῶν, ὅλες οἱ ἀπεγνωσμένες ἀποδράσεις ἀπὸ τὴν ὑπαρκτὴ, τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα, ἀπολήγουν σ' αὐτὴ τὴ μεταφυσικὴν ἔκσταση ποὺ θεωρεῖται ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἓνα κόσμον. Κι αὐτὸς ὁ ἓνας κόσμος εἶναι ἡ ταύτιση τοῦ ἐγὼ μὲ τὸ ὄλον. Στὴ ρίζα τῆς μεγάλης αὐτῆς περιπέτειας βρίσκεται πάντοτε ἡ γνωσιολογικὴ ἔφεση. Καί ἡ Μεταφυσικὴ ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς γνώσης — τῆς πληρέστερης καὶ καθολικώτερης γνώσης. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἀρχίζει νὰ ταλαιπωρεῖ τὴν ψυχὴ ἢ δίψα τοῦ ἀγνώστου σημειώνεται ἡ διάσταση μὲ τὴν Ἐπιστῆμην καὶ τὴ θετικὴν γνωσιολογίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζουν τὰ σύνορα τῆς Μεταφυσικῆς. Τὸ ἄλμα πέρ' ἀπὸ τὴν ἐμπειρία εἶναι ἤδη μεταφυσικὴ. Καί ἡ ἀντίληψη — ἡ τόσο παλαιὰ — ὅτι πέρ' ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴν πραγματικότητα ὑπάρχει μιὰ ἄλλη, ποὺ διαφεύγει τὸν ἀποδεικτικὸν ἔλεγχο τῶν αἰσθήσεων, ἱκανὴ νὰ νοηθῇ στὴν ὁλότητά της, ἱκανὴ νὰ μορφοποιηθῇ ἐνορατικὰ καὶ νὰ ἐνοποιηθῇ συναισθηματικὰ, ἀνήκει ἐπίσης στὴν περιοχὴ τῆς Μεταφυσικῆς. Ἡ Νεώτερη Ποίηση, ἐμπνεόμενὴ ἀπὸ τὸ αἶτημα τοῦτο τῆς ἐνότητας, κινεῖται μέσα στὸ χῶρον τῆς Μεταφυσικῆς. Κινεῖται ὁμως μὲ πολλὰς ἐλευθερίας γιατί ὁ δικὸς της σκοπὸς δὲν εἶναι θεοκρατικός. Δὲν παραμερίζει τὴν πολλαπλότητα τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητας ποὺ ἔχει συγκομίσει καὶ ποὺ ἔχει μεταποιηθῇ σὲ ψυχικὸ (ὄνειρικὸ ἢ ἄλλο) ὕλικόν. Τὴν ἀναζητεῖ μᾶλλον, γὰρ νὰ δοκιμάσῃ ἐπάνω στὴν ἀντίφασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, τὴ συναισθηματικὴ τῆς δύναμιν ποὺ κατορθώνει νὰ πρα-

γματοποιεῖ αὐτὸ ποὺ ἡ Φύσιν ἀδυνατεῖ. Τὸ ποιητικὸ αἶτημα τῆς ἐνότητας καὶ τὸ ἐπιτευγμὰ της εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἐκδίκη τοῦ Πνεύματος ἀπέναντι τῆς Φύσεως, γιατί ἡ Φύσιν προϋποθέτει τὰ δεσμὰ τοῦ χρόνου, τὸν περιορισμὸ τοῦ χώρου, τὴν ἐπιβολὴ τῆς δικῆς της τάξεως καὶ τῆς δικῆς της φθορᾶς. Χρόνος, χῶρος, φυσικὴ τάξιν καὶ διαδοχὴ τῶν φαινομένων, συνεπῶς καὶ πολλαπλότητα καὶ ἀντιφατικότητα, εἶναι ἄρνησις τῆς ἐνότητας καὶ τῆς συνοχῆς τῶν πραγμάτων ἀνάμεσά τους καὶ πολὺ περισσότερο ἄρνησις τῆς συνοχῆς τοῦ ἐγὼ μὲ τὸ σύμπαν.

Ἄλλὰ ὁ ποιητὴς — κι ὄχι μόνον τώρα, ἢ στὰ παλαιότερα καὶ τόσο ἀκόμη νεὰ χρόνια τοῦ Μπωντλαίρ — ἀλλὰ ἀπὸ πολὺ παλαιὰ, ἀναζητοῦσε τὸν ἰδεώδη χῶρον τῆς συμφιλίωσής του μὲ τὸ σύμπαν. Ἡ συμφιλίωσις τούτῃ γινόταν, τίς περισσότερες φορές, μὲ τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἐγὼ ἢ μὲ μιὰ φαλκίδευσιν τοῦ ἐγὼ, μ' ὅλη τὴν ἀναγνώριση τῆς ὑπεροχῆς τοῦ νοητικοῦ καὶ τοῦ ἔλλογου ἐπάνω στὸ ἀντικειμενικὸ καὶ τὸ ἄλογο. Τότε δὲν ἐπρόκειτο γὰρ μιὰ μετὰταξιν κι ἀνακατάταξιν τῶν ἀναλογιῶν, γὰρ τὴν ἀνάπλαση καὶ τὴν ἀνασύνθεσιν στὸν κόσμον τῆς συνείδησής τῶν πραγμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου κατὰ τρόπον ποὺ νὰ συνιστοῦν τὴν παγκόσμιαν ἀναλογίαν, δηλαδὴ τὴν κοσμικὴν ἐνότητα. Ἐπρόκειτο γὰρ μιὰ προσαρμογὴ στὶς ὑπάρχουσας ἀναλογίας καὶ τὸ ὄνειρον — μοῦ ἐδόθη ἤδη ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ σημειώσω — ἦταν «μιὰ ἱκανότητα ἀπορρόφησης τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου», καθὼς παρατηρεῖ ὁ Μπωντλαίρ γὰρ τὸν Οὐγκώ. Τὸ ὄνειρον στὸν νεώτερον ποιητὴν, αὐτὸ τουλάχιστον ποὺ ἐκμεταλλεῖται ποιητικὰ, εἶναι μιὰ ἀποκάλυψιν τοῦ βαθύτερου ἐγὼ καὶ εἶναι συχνὰ — γιατί ὁ ποιητὴς μας ζεῖ σ' ἓνα κατ' ἐξοχὴν διασπασμένον κόσμον ποὺ τοῦ ὑποκινεῖ συναισθηματικὰ φυγῆς κι ἀνασύνθεσιν — ἓνα ὄνειρον, θὰ μπορούσα νὰ πῶ, οἰκοδομητικὸν ποὺ ἐκφράζει φαντασμαγορικὰ μιὰν ἄλλην αἰσθησὴ ζωῆς. Ὁ νεώτερος ποιητὴς διαισθάνεται ὅτι μπροστὰ σὲ μιὰ δεδομένη κατάστασιν ἀντικειμενικὰ καθωρισμένη, δὲν ὑπάρχει μονάχα μιὰ στάσις τοῦ πνεύματος. Ἡ μιὰ στάσις τοῦ πνεύματος διέπεται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς προσαρμογῆς. Οἱ ποικίλες στάσεις τοῦ

πνεύματος διέπονται ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ συναισθήματος. Ἐνῶ δηλαδή θὰ μπορούσαμε νὰ προσδιορίσουμε τὴν προσαρμογὴ ὡς μιὰ στάση λογικοῦ συμβιβασμοῦ, ποὺ ὑπόκειται στὸν ἀποδεικτικὸν ἔλεγχο τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἐναλλαγὴ καὶ τὴν ποικιλία τῶν στάσεων ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ συναισθημα, θὰ ἦταν νόμιμο νὰ τὶς ἐντάξουμε στὸ κλίμα τῆς ἀνταρσίας τοῦ ἐγὼ ἀπέναντι τῆς ἐξωτερικῆς τάξεως.

Ἡ προσαρμογὴ εἶναι ἓνα εἶδος συμφωνίας τῆς ποιητικῆς συνείδησης μετὰ τὶς ἐπὶ μέρους ἀναλογίες, ποὺ συνδέουν τὸ ἓνα ἀντικείμενο μετὰ τὸ ἄλλο μεμονωμένα καὶ δημιουργοῦν τὸ δίχτυ τῶν φυσικῶν ἀναλογιῶν. Αὐτὸ τὸ δίχτυ τῶν φυσικῶν ἀναλογιῶν εἶναι ὅ,τι μᾶς ἔμαθαν ν' ἀποκαλοῦμε φυσικὴ ἁρμονία. Ἡ ποιητικὴ συνείδηση συχνὰ τὴν ἀποδέχεται ἀνεπιφύλαχτα. Σταθεροποιεῖ τὸ ἰδεῶδες τῆς χωρὶς ἀνησυχία, χωρὶς ταλαιπωρία καὶ ἡ προσαρμογὴ ἐκδηλώνεται στὴν περιγραφικὴ ποίηση ποὺ εἶναι συνήθως κλασικισμός. Δὲν ὑπάρχει θέληση οὔτε καν διάθεση διαφυγῆς. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς πολλαπλότητος δὲν δημιουργεῖ τὴν ἐσωτερικὴ διάσταση γιατί δὲν ὑπάρχει αἴτημα ἐνότητας. Καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ βαθύτατη αἴσθηση τῆς ἀνάγκης τῆς συνοχῆς τοῦ ἐγὼ μετὰ τὸ σύμπαν ἀφοῦ πραγματοποιεῖται εὐχερέστερα ἢ συνοχὴ τῆς ποιητικῆς συνείδησης μετὰ τὴν τεμαχισμένη παράσταση τῆς Φύσης ποὺ προσπίπτει στὶς ἀντιληπτικὲς ἱκανότητες τοῦ ποιητῆ.

* * *

Ὁ κλασικισμὸς προσδέχεται συνήθως τὴ μεταφυσικὴ ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆ θρησκευτικῆ. Ἀφομοιώνει ὠρισμένες ἀρχὲς ἐνότητας, καθαρὰ δογματικῆς, καὶ ὅπου ἐπιχειρεῖ νὰ εἰσδύσῃ στὸ κοσμικὸ μυστήριον, ἐφαρμόζει τὰ ἀξιώματα τοῦ Δόγματος σ' ἓνα ψυχικὸ κλίμα καθαρῆς ἀφαίρεσης ποὺ ματαιώνει ἐξ ὑπαρχῆς τὴν ὁποιαδήποτε πνευματικὴ ἀναζήτηση. Καὶ ἡ μορφή, στὸ κλίμα τοῦτο, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα καμμιάς πνευματικῆς ταλαιπωρίας. Εἶναι μᾶλλον ἐπίτευγμα ἀσκήσεως τεχνικῆς. Ἡ μορφή δὲν ἀποτελεῖ τὸ γεφύρι τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἔσω μετὰ τὸν ἔξω κόσμον ἀλλὰ τὸ ἀνώτατο ἐπίτευγμα τῆς ποιητικῆς δεξιότητος γιὰ τὴν πληρέστερη ἀποτύπωση τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου — καὶ εἰδικώτερα τῆς τάξεως, τῆς εὐρυθμίας καὶ τῆς ἁρμονίας τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτοῦ κόσμου, φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ. Ἡ κλασικὴ τέχνη ἀποβλέπει στὸ ὀργανωμένον ὄλον παρὰ στὰ ἀσύνδετα μέρη του. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ κλασικὴ τέχνη ἀποβλέπει στὴν κοινωνία ὡς εὐρυθμὸ σύνολο παρὰ στὰ ἄτομα ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ τέχνη θ' ἀποβλέψῃ στὸ ἄτομον, ἀπολυτρώνεται ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς βιασμένης ἁρμονίας καὶ τοῦ κομπορτισμοῦ

(ιδεολογικῆς προσαρμογῆς). Ἀπολυτρώνεται ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐκβιασμοὺς τῶν τεχνικῶν μέσων ποὺ θὰ ὀδηγήσουν στὴν τέλεια ἢ πλήρη μορφή. Ἡ ἔννοια τῆς τέλειος μορφῆς εἶναι συνυφασμένη μετὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς ὠρισμένων κανόνων ποὺ ἀπὸ μακρὰ ἀσκήση καὶ χρῆση ἀπόκτησαν τὴν αὐθεντία τῶν νόμων καὶ ἐπιβάλλονται ὡς κριτήρια τῆς μορφικῆς τελειότητος. Ὁ κλασικὸς ἀκολουθεῖ καὶ ἐφαρμόζει ὅ,τι ἔχει γίνῃ δεκτὸ ὡς ἔγκυρον καὶ αὐθεντικόν. Συνεπῶς ἡ κλασικὴ τέχνη ποὺ καλύπτει συνήθως ὀλόκληρη χρονικὴ περίοδος, εἶναι μιὰ διαδοχὴ μιμήσεων. Καταντᾷ περιττὸ νὰ ἀναγεται κανεὶς στὴν πηγὴ τῶν κανόνων — στὴν εὐάριθμη δηλαδή ὁμάδα ποὺ ἔγινε ὁ πρῶτος πυρήνας τοῦ κλασικισμοῦ μιᾶς δοσμένης ἐποχῆς. Πρῶτα πρῶτα, γιατί τὰ σύνορα εἶναι πάντοτε ρευστὰ καὶ ἡ ἀντίληψη τῆς τελείας μορφῆς εἶναι ἐξίσου ρευστὴ, ὅπως δὲ σθηριγμένη σὲ κριτήρια μεταγενέστερα τῆς ἐποχῆς ποὺ χαρακτηρίζεται κλασικὴ. Ἐπειτα γιατί ἡ διαδοχὴ τῶν μιμήσεων μᾶς ὀδηγεῖ σὲ ἀναδρομὲς ὅπου θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν διαφορετικὰ κριτήρια γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ κλασικοῦ. Κάθε ἐποχὴ ἔχει τὴν κλασικὴ τῆς τέχνης ποὺ τῆς ἀναγνωρίζεται ἐκ τῶν ὑστέρων. Καὶ ὁ κλασικισμὸς τῆς κάθε ἐποχῆς ἔχει δικό του ἰδεῶδες γιὰ τὴν τέλεια μορφή ποὺ θὰ ἀποτυπώσῃ τὴν ἠθικὴ φυσιογνωμία τοῦ καιροῦ τῆς. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κλασικισμοῦ μιᾶς ἐποχῆς εἶναι πάντοτε, ἢ σχεδὸν πάντοτε ἡ παρακμὴ καὶ τὸ τέλος μιᾶς ἐπανάστασης τοῦ πνεύματος. Τὸ τέλος τοῦ κλασικισμοῦ μιᾶς περιόδου εἶναι ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς καινούργιας ἀνταρσίας. Καὶ ἡ ἀρχὴ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ τέλος τῶν κλασικισμῶν, συχνότατα, ἂν μὴ κατὰ κανόνα, συνυφαίνονται μετὰ περιόδους κάποιας πνευματικῆς ἀδράνειας ποὺ τὴν ὑποβοηθεῖ ἡ αὐτάρκεια τῆς μορφῆς καὶ ἡ ἰσόρροπη αἴσθηση τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς.

Ὅμως ὁ ἐκ τῶν ὑστέρων χαρακτηρισμὸς τῶν περιόδων τοῦ κλασικισμοῦ ἀποτελεῖ κατὰ ἓναν τρόπο μιὰν ἀπαράδεκτη προεξόφληση τοῦ δυναμισμοῦ τῆς τέχνης — καὶ τῆς μορφῆς ἐπομένως — σ' ὠρισμένες στιγμὲς τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Συνηθίσαμε νὰ περικλείουμε στὸν ὄρον τοῦ κλασικοῦ — καὶ μάλιστα τοῦ κλασικοῦ κατ' ἐξοχὴν — τοὺς ἀρχαίους μας τραγικούς. Κι ὁμως θὰ διαπράτταμε τὴ μεγαλύτερη ἀδικία ἀπέναντι τοῦ Αἰσχύλου λ.χ., ἂν τὸ ἐπαναστατικὸ καὶ ἀνακαινιστικὸ τοῦτο πνεῦμα ποὺ καινοτόμησε τόσο τὴν μορφή καὶ τὴν ἐκφραση κ' ἔδωσε στὴν ἀτελῆ τραγωδίαν τῶν προδρόμων τοῦ συγκλονιστικοῦ σφρίγος, τὸ συνωψίζαμε στὸν ὄρον τοῦ κλασικοῦ, ὑπὸ τὴν ἔννοια ποὺ συνηθίσαμε νὰ δίνουμε στὶς λέξεις. Καὶ εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦτο τυπικὸ τοῦ πόσον οἱ ἐκ τῶν ὑστέρων χαρακτηρισμοὶ βασίζονται στὴν πνευματικὴ θερμοκρασία τῆς ἐποχῆς ποὺ ὑψώνεται κριτικῆς

τῶν καλλιτεχνικῶν ἐπιτευγμάτων παρωχημένων χρονικῶν περιόδων.

* *

Ἡ παρέκβαση γιὰ τὸν αἰσθητικὸ χαρακτήρα τοῦ κλασικισμοῦ δὲν εἶχε ἄλλο σκοπὸ παρά νὰ διασαφηνίσῃ τὸ πόσο ἡ σύγχρονη ποίηση βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ ὅποιον δὴποτε εἶδος κλασικότητος, παλαιότερης ἢ νεώτερης. Γιατὶ θὰ ἔγινε, φαντάζομαι, νοητὸ ὅτι τὸ οὐσιώδες οὐσιαστικὸ τῆς κλασικῆς τέχνης εἶναι ἡ ἔλλειψη τῆς ἐναγώνιας ἀναζήτησης τῆς μορφῆς ὡς *συμβολικῶς* καθαρῶς μέσου γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς συνοχῆς τῆς ποιητικῆς συνείδησης μετὰ τὴν πιστευομένη καὶ μεταφυσικὰ πραγματοποιημένη ἐνότητα τοῦ σύμπαντος. Ἡ μορφή στὴν κλασικὴ τέχνη εἶναι ἀσκηση δεξιότητος καὶ ἐπίτευγμα τεχνικῆς. Ἡ μορφή στὴν νεώτερη τέχνη εἶναι ἔκφραση ἀγωνίας καὶ ἐπίτευγμα ἐπώδυνης ἀναλογίας. Ἡ κλασικὴ τέχνη κινεῖται μετὰ τὸν ὀρθὸ λόγον καὶ ἀναμοχλεύει ἰδέες ποὺ ἔχουν σταθεροὺς συνδέσμους μετὰ τὰ ἀντικείμενα. Ἡ κάθε λέξη ἀναποκρίνεται σὲ μιὰν ἔννοια καὶ ἡ κάθε ἔννοια εἶναι ἡ περιγραφή ἑνὸς ἀντικειμένου ἢ τὸ περιεχόμενον μιᾶς ἰδέας. Στὴ Νεώτερη Ποίηση, ὅπως εἶδαμε, οἱ λέξεις εἶναι μαγικὰ σημεῖα καὶ σύμβολα, καὶ ὁ συνδυασμὸς τους ἀποκτᾷ κάποιαν ὑπερβατικότητα ποὺ ἀφίνει σὲ μεγάλη καθυστέρηση τὸ λογικὸ ἐξαγόμενον τοῦ λεκτικοῦ συνειρμοῦ.

Εἰπώθηκε γιὰ τὰ *Τραγούδια τῆς Ἀθωότητος καὶ τῆς Ἐμπειρίας* τοῦ William Blake πῶς ἡ ποίησή τους ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτὸ της καὶ φτάνει στὸ φραστικὰ ἀμεταβίβαστο καὶ ἀκωνήτο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ τὰ μεταθανάτια *Κουαρτέτα* τοῦ Μπετόβεν οδηγοῦν πέρ' ἀπὸ ὅ,τι μπορεῖ νὰ δώσῃ ἡ μουσικὴ, κάνοντας τὴν ἀκοὴ σύμμαχον ὄλων τῶν αἰσθήσεων γιὰ νὰ φτάσῃ σ' ὅ,τι θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ δοθῇ μ' ὁποιαδήποτε διάταξη ἢ συνδυασμὸ εἰκόνων, ἐννοιῶν ἢ λογικῶν σχημάτων. Ἄν ἀναφέρω τὸν Μπλαϊκ εἶναι γιὰ νὰ στηρίξω ἕνα ἀγκωνάρι ὅπου θὰ μπορούσε νὰ θεμελιωθῇ ἡ μεταφυσικὴ συγγένεια ἀνάμεσα στὴ Νεώτερη Ποίηση καὶ στὴν Ποίηση τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἡ αἰσθητικὴ ἀξιοποίηση τοῦ ποιητῆ τούτου, ποὺ ὡστόσο ἀνήκει—μόλις κατὰ λίγα χρόνια ἀρχαιότερος τῶν περισσότερων—στὴν ἐποχὴ τῶν Μπέρνς, Κῶουπερ, Οὐώρντσογουορθ, Κόλεριτζ, Σέλλεϋ, Μπάϋρον, Κήτς, εἶναι ἐρωτικὸς μόχθος τῶν νεώτερων. (Στὸν Foster Damon καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους ἐρευνητὲς ἀρμόζει τὸ ἔπαθλο τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστικιστικῶν καὶ μεταφυσικῶν νοημάτων τῆς ποιήσεως τοῦ Μπλαϊκ)¹. Ὡστόσο ὁ Μπλαϊκ θὰ μπο-

ρούσε νὰ διεκδικήσῃ τὰ πρωτοτόκια τῆς λεγόμενης *καθαρῆς ποίησης*—(καὶ τούτῃ τὴν ὥρα δὲ μπορῶ νὰ λησμονήσω πῶς μιὰ ἀπὸ τὶς δαιμονικὲς στροφές τοῦ *Τρελλοῦ Τραγουδιοῦ* τοῦ βρίσκεται σὰν motto στὴν *πρωτάκουστη περιπέτεια* ἑνὸς Χάνς Πφάαλ τοῦ "Ἐντγκαρ" Ἀλλαν Πόε)—ἐνῶ ὁ ὑπερρεαλισμὸς θὰ μπορούσε νὰ ἀντλήσῃ πολλὰ ἀπὸ κάποιαν περίεργη γιὰ τὴν ἐποχὴ του ἐξομολόγησιν ποὺ περιλαμβάνεται σ' ἕνα γράμμα τοῦ Μπλαϊκ πρὸς τὸν φίλον του Thomas Butts. Μ' ὄλο ποὺ ἡ μεταγραφή τῆς ἐδῶ με ἀναγκάζει ν' ἀπομακρυνθῶ κάπως ἀπὸ τὸν ἄξονα τοῦ θεματός μου, τὴν παραθέτω: «Στὰ τρία τούτα χρόνια—γράφει ὁ Μπλαϊκ—ἔχω συνθέσει ἀπειροὺς στίχους ἀπάνω σ' ἕνα Μεγάλον Θέμα², παρόμοιο μετὰ τὴν *Ἰλιάδα* τοῦ Ὀμήρου ἢ τὸν *Χαμένο Παράδεισον* τοῦ Μίλτων... Ἐγραψα τὸ Ποίημα τούτο ἀπὸ ἄμεση Ὑπαγόρευση³, δώδεκα καὶ καμιά φορὰ εἴκοσι ἢ τριάντα στίχους ταυτόχρονα, χωρὶς προμελέτη καὶ ἀκόμη ἐναντία στὴ θέλησή μου—ὁ Χρόνος ποὺ χρειάστηκε γιὰ τὸ γράψιμο ἔγινε ἔτσι ἀνύπαρκτος καὶ τώρα ὑπάρχει ἕνα πελώριο ποίημα ποὺ δίνει τὴν ἐντύπωσιν πῶς εἶναι ὁ μόχθος μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς, κι' ὅλα τούτα γεννημένα χωρὶς μόχθον καὶ μελέτη... Μπορῶ νὰ τὸ παινέσω μιὰ καὶ δὲν τολμῶ νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι εἶμαι τίποτα περισσότερο ἀπὸ ἕνα Γραμματέα· οἱ Συγγραφεῖς εἶναι στὴν αἰωνιότητα. Τὸ θεωρῶ ὡς τὸ Μέγιστον Ποίημα ποὺ ὁ Κόσμος αὐτὸς Περιέχει. Ἡ ἀλληγορία ποὺ ἀπευθύνεται στὶς Πνευματικὰς δυνάμεις, ἐνῶ εἶναι ὀλόκληρα κρυμμένη ἀπὸ τὴν Ὑλικὴν (τὴ Σωματικὴν) Ἀντίληψιν εἶναι ὁ Ὁρισμὸς μου τῆς Ὑπερχώτερης Ποίησης... Τὸ Ποίημα τούτο, Θεία Συνάρσει, θὰ τονισθῇ προοδευτικὰ καὶ θὰ Διακοσμηθῇ μετὰ Τυπογραφικὰ στολίδια καὶ θὰ παραδοθῇ στὸ Κοινόν...⁴. Δὲ θέλω νὰ προκαλέσω τὴν δυσφορίαν δίνοντας τὴν ἐντύπωσιν πολὺ πεισματάρη στὶς Ποιητικὰς μου ἐπιδιώξεις. Ἄλλ' ἂν ὅλος ὁ Κόσμος ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τούτο, ἔχω τὴν Ἐντολὴν νὰ δώσω «τὸ πρόσωπόν μου δυνατὸν κατέναντι τῶν προσώπων αὐτῶν καὶ τὸ νεῖκος μου κατισχύσω κατέναντι τοῦ νεῖκου αὐτῶν...» (παραφρ. ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ Κεφ. γ' III, στ. 9). Ὁ Ἄντρέ Μπρετόν δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀναζητήσῃ αὐθεντικώτερον πρόγονον γιὰ τὸν αὐτοματισμὸ τῆς γραφῆς ποὺ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον δόγμα τῆς ὑπερρεαλιστικῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλ' ὁ Οὐίλλιαμ Μπλαϊκ θὰ ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸν διαψεύσῃ μετὰ τὸν ὑπομνηματισμὸν του στὸ θαυμαστό του ποίημα *Ἱεροσολήμ*. Ἐπεξηγώντας ἐκεῖ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ρίμας, τὴν τολμηρὴν υἱοθέτησιν τοῦ ἐλεύθερου στίχου καὶ τῆς ποικιλίας τῶν μέτρων

1. Πρέπει ἀκόμη νὰ ὑπομνήσω τὸ θαύμασιον δόκιμον τοῦ ποιητῆ James Thomson περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Οὐίλλιαμ Μπλαϊκ γύρω στὰ 1865—1870, ποὺ σχεδὸν προφητικὰ προσημαίνει τὴ σημασία του στὶς νεώτερες γενιές. Ἄλλὰ καὶ τοῦ Γαίητς τὶς θαυμαστὰς ἐκτιμήσεις.

2. Τὰ κεφαλαῖα εἶναι δικά του.

3. Ὁ Μπλαϊκ ἔλεγε συχνὰ πῶς συνθέτει τοὺς μύθους του καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν ἀγγέλων...

4. Ὁ Μπλαϊκ, περίφημος ἐπίσης χαρακτήρ, διακοσμοῦσε ὁ ἴδιος τὰ βιβλία ποὺ τύπωνε.

στὸν ἴδιο στίχο, τονίζει ἐμφαντικά: «Κάθε λέξη καὶ κάθε γράμμα εἶναι μελετημένα καὶ τοποθετημένα στὴν ἀρμόζουσα θέση τους». Θὰ μπορούσε νὰ θυμηθῆ κανεὶς τὸν Πόε στὴν ἐπιστημονικὴ πραγματεία του γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ *Korakios*, καὶ τὸν Μπωντλαίρ ὅταν βεβαιώνει, γράφοντας γιὰ τὸν Θεόφιλο Γκωτιέ, πὼς «ὁ ἐπιστημονικὸς χωρισμὸς μιᾶς γλώσσας μοιάζει μὲ τὴν ἀσκηση ἐνὸς εἴδους ἀφυπνιστικῆς μαγείας...» Ἀγωνίζεται ὁ Μπωντλαίρ γιὰ νὰ τεκνοποιήσῃ ἕνα στίχο. Ὑπολογίζει τίς λέξεις, τίς συλλαβές, τίς εἰκόνες του γιὰ νὰ ἔχει κατόπιν τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθεῖ:

*O, vous, soyez temoins que j'ai fait mon devoir
Comme un parfait chimiste et comme une
[âme sainte]*

Μὰ καὶ ἡ δευτέρη τούτη παρένθεση—μολονότι χρήσιμη—μᾶς πῆγε ἀρκετὰ μακριά. Καὶ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὸ παρατημένο στημῶνι.

Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἐνότητας τοῦ ἐγὼ μὲ τὸ σύμπαν, μέσα σ' ἕνα κατ' ἐξοχήν διασπασμένο κόσμον, ὅπου ὅλες οἱ δυνάμεις τείνουν μᾶλλον στὴ διαίρεση παρά στὴ σύνθεση, ὅπου τὰ πάντα φέρνουν τὸν ποιητὴ καὶ γενικὰ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον σ' ἀντίθεση μὲ τὴ βιασμένη καὶ ἀντιλογικὴ (καὶ ὄχι πιά ἐξωλογικὴ) ἐνότητα ποῦ συγκροτεῖ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ δυὸ δρόμους. Ὁ ἕνας δρόμος εἶναι ὁ καθαρὰ μυστικὸς ποῦ ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν στὴν ἔννοια τοῦ ἀπόλυτου. Καὶ ὁ μυστικὸς ζεῖ μὲ τὴν πίστη του κι ὄχι μὲ τὴ λογικὴ, καὶ ἡ πίστη του δὲν εἶναι σύνθεση ἐμπειρίας ἀλλὰ κάτι ποῦ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθῆ: ἀποκαλυπτικὴ ἐνόραση. Ὁ μυστικὸς ποιητὴς πιστεύει πολὺ ἰσχυρότερα παρ' ὅσο ὁ ὀρθολογιστὴς ἢ ὁ φιλόσοφος ἀπιστεῖ. Καὶ πιστεύει ἀκόμη πὼς ἡ ἐνορατικὴ αὐτὴ πίστη του ἐκφράζει μιὰ ὑψηλότερη καὶ ἀγνότερη λογικὴ. Γιατί πιστεύει συνάμα πὼς αὐτὴ ἔχει τὸ προνόμιον νὰ εἰσχωρεῖ σὲ μιὰ περιοχὴ ἀπαγορευμένη γιὰ τοὺς συνανθρώπους του. Ἡ ἀκοή του εἶναι ἀσκημένη γιὰ ν' ἀκούει μηνύματα ποῦ ἄλλοι δὲν μποροῦνε νὰ συλλάβουν καὶ ἡ δρασὴ του κατακλύζεται ἀπὸ ὄραματα ποῦ συνθέτουν τὴ σκηνογραφίαν τοῦ κόσμου καὶ ποῦ μένει κόσμος κλειστὸς γιὰ ὅποιον δὲν εἶναι προικισμένος μὲ τὴν ἔχτην ἐκείνην αἴσθησιν ποῦ τὸν βοηθεῖ νὰ συλλάβῃ τίς λεπτότατες καὶ φευγαλέες ἀρμονίες τοῦ Σύμπαντος. Αὐτὴ ἡ ἔχτη αἴσθησις—ποῦ φαίνεται σάμπως νὰ ξεπηδάει ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ὑπνώση ὄλων τῶν αἰσθήσεων—δημιουργεῖ τὴν ἀθύποβρολή τῆς ἐνότητας τοῦ ἐγὼ μὲ τὸ σύμπαν. Ἀλλὰ, καθὼς θὰ καταλαβαίνει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἀπὸ

τίς λέξεις ἀκόμη καὶ ἀπὸ τίς ἔννοιες ποῦ ἔχουν χρησιμοποιηθῆ—(ἀπόλυτο, μυστικὸς, ἀποκαλυπτικὴ ἐνόραση, πίστη, ἀθύποβρολή)—πὼς ὁ πρῶτος αὐτὸς δρόμος ποῦ ὁδηγεῖ στὴ μεταφυσικὴ ἐνότητα δὲν ἔχει κανένα εἶδος ταλαιπωρίας. (Καὶ ἡ ζήτησις εἶναι ταλαιπωρία). Εἶναι περισσότερο μιὰ ἐκούσια παράδοσις, μιὰ συγχώνευσις τοῦ ἐγὼ μὲ τὸ σύμπαν ποῦ πραγματώνεται μὲ τὴν ἀδράνεια τοῦ βουλευτικοῦ καὶ μὲ τὴν ὑπνώση τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι ἕνα εἶδος ἔκφρασις ποῦ ἐλάχιστα διαφέρει ἀπὸ τὴν παθητικὴν ἐγκατάλειψιν στὸ ὄνειροπόλημα. Γιατί καὶ ἐκεῖ, στὸ ὄνειροπόλημα, στὴν ἀδρανῆ αὐτοπαράδοσις, ὁ ποιητὴς δὲν ἀναζητεῖ τίς συναρτήσεις τῶν ἀναλογιῶν, ἀλλὰ ἀποκαλύπτει. Εἶναι μιὰ κατάστασις ἐντελῶς ξένη πρὸς τὸν μόχθον τοῦ πνεύματος γιὰ τὸ ἄνθρωπον ἀνάγεται στίς πρωτογενεῖς ἐκεῖνες καταστάσεις τοῦ αὐτοματισμοῦ καὶ τῆς ἀσυνείδητης βεβαίωσής του στὸν ὑπαρκτὸν κόσμον, ὅπου τὸ πᾶν γίνεται ἕνα γεγονός μὲ ἀποκαλυπτικὴ καὶ ἐπιβλητικὴ συνάμα σημασία. Ὁ Ρεμπώ γνώρισεν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς αὐτοπαράδοσις στὸν παθητικὸν ρεμβασμὸν ὅπως οἱ ὑπερρεαλιστὲς ἀργότερα ἐκμεταλλεύθησαν τίς δυνατότητες τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ὑποσυνείδητου μὲ τὴν αὐτοπαράδοσις στὸ ὄνειρον. Ἀλλ' ἐνῶ στὸν πρῶτον ἔχουμε στὸ στάδιον τῆς ἐκφραστικῆς τὴν ταλαιπωρίαν τῆς μορφῆς—γιατί ὑπῆρχεν ἡ ἀγωνία τῆς ζητήσεως—στοὺς δευτέρους ἔχουμε τὸν ἐκφραστικὸν αὐτοματισμὸν. Στὴ νάρκη τῆς σκέψης ἐπιπλέουν οἱ τυχαῖες ἀναλογίες τῶν πραγμάτων καὶ οἱ ἀναλογίες τοῦ ἐγὼ μὲ τὰ πράγματα. Ἀλλὰ ἡ ἐνότητα πραγματώνεται ὅπωςδήποτε μ' ὄλη τὴν ἀπουσία τῆς βουλήσεως καὶ τὴν αὐτοπαράδοσις στὸ τυχαῖον. Ὁ δευτέρος δρόμος ποῦ ὁδηγεῖ στὴν ἐνότητα εἶναι ἡ θέλησις τῆς ἐνότητας. Καὶ ὁ δρόμος αὐτὸς περνᾷ ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴν ἀγωνίαν—συνεπῶς ἀπὸ κάποιον μυστικὸν μονοπάτι—γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ μεταφυσικὴν πλήρωσιν. Ἡ θέλησις τῆς ἐνότητας προϋποθέτει τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνότητας καὶ κατόπιν τὴν προσπάθειαν γιὰ τὴν ἐνότητα. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνότητας εἶναι ἡ συνέπειαις τῆς φυγῆς. Καὶ ἡ φυγὴ δὲν εἶναι μόνον διάθεσις ἢ συνέπειαις ὑποκειμενικῆς ἀσυμφωνίας μὲ τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα. Ἡ διάθεσις τῆς φυγῆς ἐξαρτᾶται κάποτε—δὲν εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ W. B. Yeats;—ἀπὸ τὴν αἰσθησιν τῆς ἀποσύνθεσις τοῦ ἀτόμου ὡς ἀποτελέσματος τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξις καὶ τῶν δυνάμεων τῆς διαίρεσις ποῦ ἐπενεργοῦν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ἱστορίας. Ὁ Γαίητος, —καὶ θὰ πρέπει νὰ σταματήσω σὲ τοῦτον γιὰ τὴν ἀτομικὴν του περιπέτειαν μὲ τὸν συμβολισμὸν καὶ τὴν προσπάθειαν τῆς ἀναβιώσεως μιᾶς μυστικιστικῆς πίστεως ποῦ θὰ ἐγένετο τὸ κέντρο τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς δραστηριότητος τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐνότητας τοῦ ὄντος σὲ συσχετισμὸν μὲ τὴν ἐνότητα τοῦ πολιτισμοῦ,

εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ διδακτικὴς¹—θεωρεῖ τὴ σημερινή ψυχικὴ διάσπαση τοῦ ἀτόμου καρπὸ μιᾶς μακρόχρονης ἐπιρροῆς ἱστορικῶν παραγόντων ποὺ ἔμειναν στὸ περιθώριο τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδητῆς ἀνθρώπινης θέλησης. Πιστεύει ἀληθινὰ πὼς ἡ Εὐρώπη εἶχε μιὰ ψυχὴ καὶ μιὰ καρδιά ὡσότου καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά ἄρχισαν νὰ θρυμματίζονται λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Σαίξπηρ. Ἡ μουσικὴ κι ὁ στίχος ἄρχισαν ἐπίσης νὰ χωρίζονται ὅταν ὁ Γωσσερ ἔκλεψε λίγη ταχύτητα ἀπὸ τὸν στίχο γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸν προικίσῃ μὲ περισσότερὴ σκέψη. Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ξεχώρισε ἀπὸ τὴ θρησκεία στὴν Ἀναγέννηση γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπλότητος ἀνενόχλητη. Ὁ Γαίητς προσπαθεῖ νὰ πραγματώσῃ τὴν ἐνότητα δημιουργώντας τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐνότητας τοῦ ὄντος μὲ τὴν ἀναδημιουργία ἐνὸς συνόλου ποὺ ἔχει τεμαχισθῆ ἀπὸ τίς ἱστορικὲς δυνάμεις. Ἡ θέληση τῆς ἐνότητας στὸν Γαίητς εἶναι μιὰ θέληση ἀναβιώσεως μιᾶς ἄλλης ἀτμοσφαιρᾶς ἠθικῆς, ἱστορικῆς καὶ κοσμολογικῆς γιὰ νὰ γίνῃ εὐχερέστερη ἢ μετάσταση στὴν ἀπλοϊκότητα καὶ τὴν ἀθωότητα τῶν πρώτων ἐποχῶν τῆς ἀνθρωπότητας. Ὁ Γαίητς διευκρινίζει περισσότερο τοὺς ποιητικούς του σκοποὺς ποὺ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τὸν ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν καθαρῶτα συμβολικὴ σχολὴ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν ἐντάσσουν ἀνάμεσα στοὺς μυστικούς ποιητὲς τῶν νεώτερων χρόνων ποὺ ἐπιζητήσανε μὲ πάθος ψυχῆς τὴ δημιουργία μιᾶς νέας μυθολογίας καὶ μιᾶς νέας μαγείας ποὺ θὰ γίνονταν τὰ ὄργανα γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ἐνότητας. Ἡ ἔμμονη ἰδέα του εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῆ ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ ποίηση μπορεῖ νὰ εἶναι ὀπωσδήποτε μιὰ «κριτικὴ ζωῆς». Ἡ ποίηση γιὰ τὸν Γαίητς εἶναι ἡ ἀποκάλυψη μιᾶς κρυμμένης ζωῆς καὶ τὴν κρυμμένη τούτη ζωὴ θὰ τὴν φέρῃ σὲ φῶς ὁ νέος ἱεροφάντης—ὁ ποιητῆς ποὺ θὰ ποριστῆ ἀπὸ τὴν αἰωνόβια κληρονομία τῆς ἀνθρωπότητας,—ἀπὸ τὸν θρῦλο, τὴν παράδοση, τὰ θαμμένα ὄνειρα καὶ τὴ σωρεμένην ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὁμορφιά—

1. Τὸ ἐνδιαφέρον γύρω ἀπὸ τὸν Yeats ἔχει στὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια ἀναζωογονηθῆ στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ἀμερικὴ καὶ πολλὰ βιβλία ἔχουν γραφθῆ γύρω ἀπὸ τὸν πρωτοπόρο τοῦτον ποιητῆ τῆς Ἰρλανδίας, ἰδρυτῆ τοῦ ποιητικοῦ θεάτρου τῆς πατρίδας του κι ἀναβιωτῆ τοῦ ἰρλανδικοῦ φολκλόρ. Θὰ ἠθελε νὰ παραπέμψω σ' ἓνα σημαντικό ἀρθρο τοῦ B. Rajan, ἄλλοτε καθηγητῆ στὸ Καϊμπριτζ καὶ τώρα ὑφυπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν στὸ Νέο Δελχί, ποὺ πραγματεύεται περὶ τοῦ Γαίητς καὶ τῆς Ἐνότητας τοῦ ὄντος στὴν ἀγγλικὴ Ἐπιθεώρηση τοῦ 19ου Αἰῶνα (τεύχος τοῦ Σεπτεμβρίου σελ. 150-161). Ἀπὸ τὸ ἀρθρο τοῦτο χρησιμοποιοῦ μερικὰ πληροφορικὰ στοιχεῖα, χρήσιμα γιὰ τὸ θέμα μου.

τὴ λαλιά ποὺ θὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ νὰ μιλήσῃ μὲ τὴν αἰωνιότητα. Ἀναμένει, μὲ τὴν ἴδια μὲ τὸν Coleridge πίστη πρὸς τίς μαγικὲς καὶ συνθετικὲς ἱκανότητες τῆς φαντασίας, τὴν ἐποχὴ αὐτῆς τῆς φαντασίας, τῶν συναισθηματικῶν διαθέσεων καὶ τῆς ἀποκάλυψης, ποὺ θαρρῆ νὰ πάρῃ τὴ θέση ποὺ γεμίζει τώρα ἡ ἐποχὴ τῆς κριτικῆς. Περιμένει πὼς θ' ἀποκατασταθῆ σύντομα ἡ πίστη σ' ἓναν κόσμον ὑπεραισθητό—καὶ τόσο ἡ ἀναμονὴ του εἶναι γεμάτη ἀπὸ βεβαιότητα ποὺ στα 1896 διαπραγματεύεται τὴν ἀγορὰ ἐνὸς πύργου τοῦ Castle Rock στὸ Lough Key, ὡς ἐντευκτήριο τοῦ Τάγματος τῶν Κελτικῶν Μυστηρίων ποὺ σκέπτεται ν' ἀναβιώσῃ... Γράφει :

«Σχεδιάσα ἓνα μυστικὸ Τάγμα ποὺ θ' ἀγόραζε ἢ θὰ νοίκιαζε τὸν πύργο τοῦτο καὶ θὰ τὸν διατηροῦσε σὰν μέρος ὅπου τὰ μέλη του θὰ μπορούσαν ν' ἀποτραβηχτοῦν γιὰ λίγο πρὸς ρεμβασμὸ κι ὅπου θὰ μπορούσαμε νὰ ἐγκαθιδρύσουμε μυστήρια ὅπως τῆς Ἐλευσίνου ἢ τῆς Σαμοθράκης. Ἐπὶ δέκα ὀλόκληρα χρόνια ἡ πιὸ ἐμπαθὴς σκέψη μου ἦταν ἡ μάταιη προσπάθεια νὰ βρῶ μιὰ φιλοσοφία καὶ νὰ δημιουργήσω ἓνα Τελετουργικὸ γιὰ τοῦτο τὸ Τάγμα. Εἶχα τὴν ἀκλόνητη πεποίθηση — πὼς καὶ ἀπὸ ποῦ πήγαζε δὲ θὰ μπορούσα νὰ πῶ—πὼς κάποιες ἀόρατες πύλες θὲ ν' ἀνοιγαν ὅπως ἀνοιξαν γιὰ τὸν Μπλαϊνκ, ὅπως ἀνοιξαν γιὰ τὸν Swedenborg, ὅπως ἀνοιξαν γιὰ τὸν Boehme...»

Οἱ πύλες δὲν ἀνοιξαν καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ Γαίητς γιὰ τὴ συντήρηση μιᾶς ἀναγεννημένης πίστεως στὰ μαγικὰ σύμβολα τῆς ἐνοποιημένης ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους παράδοσης, τοῦ φύλαγε τὴν προμηθεϊκὴ ἐκείνη πτώση ποὺ δοκίμασαν τόσοι ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτὸν—ὁ Μπωντλαίρ, ὁ Μαλλαρμέ, ὁ Ρεμπώ... Ὡστόσο ἡ τάση πρὸς τὴν ἐνότητα, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Γαίητς μ' ὄλους τοὺς μυστικούς του ὄστρους, προβάλλεται σὰν μιὰ θέληση πρὸς τὴν ἐνότητα. Εἶναι τὸ σημεῖο τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴ Νεώτερη Ποίηση ὄλων τῶν δραπετῶν ἐκείνων ποὺ ἀπ' ὁποιοδήποτε γεωγραφικὸ πλάτος ἀναζητοῦν μ' ἐναγώνια αὐτοδοκιμασία τὴ συμφιλίωσή τους μὲ τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ καταφύγιο τῆς φυγῆς τους. Ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη τῆς μαγείας ἔχει εἰσχωρήσει ἡ Μεταφυσικὴ στὴν Νεώτερη Ποίηση. Κι ἀπὸ τὴν ἴδια στενὴ πύλη προσπαθεῖ κάποτε νὰ φύγῃ ἡ ἴδια ἢ Φυγὴ γιὰ ν' ἀφίση τὸν Ποιητῆ πάλιν ἀνθρώπο ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Μὰ πὼς θὰ νικήσῃ τὴν ἀντίδραση τοῦ ἴδιου τοῦ δραπέτη; (Τὸ θέμα μου ὅμως δὲν ἔχει ἐξαντληθῆ).

ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ